

Tiedote elämäkatsomustiedon opiskelijoille ja opettajille

Elämäkatsomustiedon digitaalinen ylioppilaskoe

Syksystä 2017 alkaen elämäkatsomustiedon ylioppilaskoe suoritetaan digitaalisessa ympäristössä. Digitaalisen kokeen tarkoituksena on mitata kokelaan kypsyttä ja opetussuunnitelman perusteiden mukaisten tavoitteiden saavuttamista, aivan kuten paperisenkin kokeen tavoitteena oli.

Elämäkatsomustiedon opiskelun tavoitteet lukion opetussuunnitelman perusteissa ovat hyvin monipuoliset. Kaikkien sen tavoitteiden saavuttamista ei voida mitata kokeella, joka suoritetaan tietyn koeajan puitteissa tietyssä paikassa, kuten ylioppilaskoe. Digitaalinen ylioppilaskoe avaa kuitenkin uusia mahdollisuuksia laatia entistä monipuolisempia tehtäviä ja siten mitata myös elämäkatsomustiedon osaamista entistä laajemmin. Siinä on mahdollisuus käyttää audiovisuaalisia ja aiempaa laajempia aineistoja, joita perinteiseen paperikokeeseen ei ole voitu ottaa mukaan. Nämä mahdollisuudet siirtävät vähitellen kokeen painopistettä nykyistä enemmän aineistojen tulkintaan, ymmärtämiseen, prosessointiin ja soveltamiseen.

Digitaalisen kokeen rakenne

Digitaalisessa elämäkatsomustiedon ylioppilaskokeessa on yhdeksän tehtävää, joista vastataan enintään viiteen. Koe on kaksiosainen. Osassa I on tarjolla kuusi tehtävää, joista kokelas voi vastata kolmeen, neljään tai viiteen. Osassa II on tarjolla kolme tehtävää, joista voi valita enintään kaksi. Osan I tehtävät arvostellaan pistein 0-20 ja osan II tehtävät pistein 0-30. Kokeen maksimipistemäärä on 120. Maksimipistemäärän saavuttaminen edellyttää, että kokelas valitsee kolme tehtävää osasta I ja kaksi tehtävää osasta II. Tehtävät voivat jakautua useaan alakohtaan. Näissä tapauksissa alakohtien enimmäispistemäärät ilmoitetaan erikseen ja alakohdat myös arvioidaan erikseen. Osan II tehtävät jakautuvat aina vähintään kahteen alakohtaan.

Digitaalisen ylioppilaskokeen rakenne vaihtelee eri oppiaineissa. Elämäkatsomustiedon kokeessa tavoitteena on ollut valinnanvapauden maksimointi kokeen rakenteen asettamissa rajoissa. Kokeessa ei ole yhtään kaikille pakollista tehtävää. Ratkaisuun on vaikuttanut se, että vuoden 2015 opetussuunnitelman perusteissa elämäkatsomustiedon kursseja on verrattain paljon, mutta pakollisia kursseja on vain kaksi.

Elämäkatsomustiedon digitaalisen ylioppilaskokeen tehtävät

Elämäkatsomustiedon ylioppilaskokeen tehtävät ovat jatkossakin tuottamistehtäviä. Digitaalisen ylioppilaskokeen tehtävätyyppien taustalla on Krathwohlin ja Andersonin muunnelma Bloomin taksoniasta. Se ohjaa tehtävänlaadinnassa niiden vaatavuustasoa. Kokelaan ja opettajan kannalta olennaista tässä suhteessa on kiinnittää huomiota tehtävänannossa käytettyihin verbeihin. Esimerkiksi jos tehtävänannossa on käytetty termejä tulkitse, tarkastele, erittele, vertaile, pohdi tai arvioi, edellytetään vastauksessa hieman erilaisen ajattelun esittämistä. Eri tehtävänannot siis kytkeytyvät eritasoihin kognitiivisiin prosesseihin, esimerkiksi kuvailuun, analysointiin, soveltamiseen ja arviointiin. Koetehtävät voivat olla moniosaisia; tällöin eri osat usein mittaavat eritasoisia ajatteluntaitoja.

Elämäkatsomustiedon kokeessa ei toistaiseksi ole monivalintatehtäviä, mutta digitaalisen alustan kehittyessä myös uudenlaiset tehtävätyypit tulevat mahdollisiksi. Digitaalinen ympäristö tuo kokeeseen uusia mahdollisuuksia. Näistä tärkein lienee monimediaisten aineistojen aiempaa monipuolisempi käyttö. Tekstien, sarja- ja muiden kuvien sekä graafisten ja taulukkoesitysten

lisäksi tehtävien aineistoina voi olla myös äänitteitä ja videoita. Elämäkatsomustiedon tehtäviä on laadittu pitkälle samoin periaattein kuin jo syksyllä ylioppilaskokeiden osalta sähköistyneen filosofian. Siten filosofian sähköiset ylioppilaskokeet voivat antaa osviittaa elämäkatsomustiedon kokeille.

Uusi ympäristö mahdollistaa tehtävät, jotka edellyttävät paperiseen kokeeseen verrattuna laajempien aineistojen hahmottamista, yhdistelemistä ja vertailua. Aineistojen erittely ja arviointi perustuu kuitenkin edelleen elämäkatsomustiedolle ja yleissivistäville lukiokoulutuksen tavoitteissa mainituille taidoille. Erityisiä elokuva- tai musiikkivideoiden analysoimisen taitoja ei tarvita sen enempää kuin paperisissakaan kokeissa tarvittiin sarja- tai valokuvien tai erilaisten tekstigenrejen analysoimisen taitoja. Tällaisista taidosta on eittämättä hyötyä ja niiden merkitys kasvaa aineistojen monipuolisuuden ja painoarvon lisääntyessä, mutta niihin liittyviä erityistaitoja ei edellytetä edes erinomaisiin vastauksiin pääsemiseksi.

Tehtäväosiot jakautuvat kahteen luokkaan. Kun osiosta annetaan 10 pistettä tai enemmän, se arvostellaan esseevastauksena. Mikäli osiosta annetaan vähemmän kuin 10 pistettä, se ei välttämättä ole täysipainoinen essee. Tällöin myös suppeammalla vastauksella, jossa tekstin eheys tai perustelujen vakuuttavuus eivät ole keskeisessä roolissa, voi saada erinomaiset pisteet. Tällaisissa tapauksissa on usein olennaista täsmällinen asiassa pysyminen. Siksi alle 10 pisteen osioissa käytetään merkkimäärärajoituksia. Kyse on enimmäispituudesta. Siten merkkimäärän alittaminen ei vähennä pisteitä, mikäli vastauksen asiasisältö on riittävä. Huomattava merkkimäärän ylittäminen vähentää pisteitä.

Opetussuunnitelmaudistus

Ylioppilastutkintolautakunta on päättänyt, että syksyn 2017 kevään 2020 tutkintokertaan asti ylioppilaskoe voidaan suorittaa kahden eri opetussuunnitelman perusteiden pohjalta, siis sekä vuoden 2003 (LOPS03) että vuoden 2015 (LOPS15) perusteiden pohjalta. Vuoden 2015 lukion opetussuunnitelman perusteiden uudistus oli pääosin päivitys. Vaikka elämäkatsomustietoon tuli uusi kurssi ja kurssien rakenteessa tapahtui jonkin verran muutoksia, elämäkatsomustiedon tavoitteiden ja sisältöjen kokonaisuus ei muuttunut ratkaisevasti. Elämäkatsomustiedon jaos on pyrkinyt laatimaan kysymykset siten, että kaikkiin kysymyksiin voi vastata kumman tahansa opetussuunnitelman perusteiden pohjalta. Mikäli tämä ei toteudu, tehtävästä tai sen osasta on laadittu kummankin perusteiden mukainen versio.

Elämäkatsomustiedon kokeiden tehtävät kohdennetaan jatkossakin useimmissa tehtävissä ensisijaisesti johonkin tiettyyn kurssiin. Elämäkatsomustiedossa tosin on varsin yleistä, että tehtävän teema kuuluu monen eri kurssin alueeseen, ja erityisesti laajemmissa 30 pisteen tehtävissä tämä on pikemminkin sääntö kuin poikkeus. Silti jaos pyrkii pitämään jonkinlaisen tasapainon tehtävien ensisijaisissa kursseissa.

Kurssinumeroinnissa noudatetaan LOPS15:ta ja 20 pisteen tehtävät 1–6 tehdään kursseista 1–6. Käytännössä muutokset suhteessa LOPS03:een koskevat uutta kurssia 6 ja sitä, että 1 ja 2 kurssi vaihtavat paikkaa. Uuden kurssin tehtävälle 6 tehdään vaihtoehtoinen LOPS03-tehtävä, jos tehtävä ei sovellu minkään LOPS03-perusteiden kurssin alaan. 30 pisteen tehtävistä 7–9 pyritään kahdessa ottamaan huomioon jompikumpi uusista pakollisista kursseista 1–2. Joko kurssin 6 tehtävää korvaava tehtävä tai kolmas vaativampi tehtävä kohdistuu ainakin osittain LOPS03:n kolmanteen pakolliseen kurssiin, joka on kolmas – mutta valinnainen – kurssi myös LOPS15:ssa.

Arviointi

Koska elämäkatsomustiedon kokeessa arvioidaan kokelaiden omaa katsomuksellista ajattelua, vastaukset voivat avautua moniin suuntiin lähes kaikissa tehtävissä. Elämäkatsomustiedon tehtävien luonteen vuoksi vastauksen kypsyyttä koskevat seikat ovat erityisen tärkeässä asemassa. Ylioppilastutkintolautakunta on antanut kypsyyden osoittamisesta ohjeet reaaliaineiden digitaalisten kokeiden määräyksissä (<https://www.ylioppilas>

tutkinto.fi/images/tiedostot/reaaliaineiden_digitaalisten_kokeiden_maaraykset_2017.pdf). On hyvä huomata, että määräysten mukaan epäolennaisten näkökohtien käsittely heikentää vastauksen arvoa.

Ylioppilaskokeessa arvioitava katsomuksellinen ajattelu esitetään kielellisesti. Siksi erityisesti esseevastausten arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota myös ajattelun esittämiseen monella tasolla tekstin kirjallisesta vaikuttavuudesta kappalejakoon. Kyse ei kuitenkaan ole äidinkielen tehtävästä, ja hyvä kirjallinen esitys on hyvän elämänskatsomustiedon vastauksen tunnusmerkki vain siinä määrin kuin se ilmentää hyvää katsomuksellista ajattelua. Tämä tarkoittaa vastauksessa useita eri piirteitä. Tärkeimmät niistä ovat vastauksen osuvuus, eheys ja vakuuttavuus.

Vastauksen osuvuus eli sen relevanssi ja asiaankuuluvuus on hyvän vastauksen ydin. Hyvät tiedot ja ymmärrys sekä osuva argumentaatio eivät tuota edes hyväksyttävää vastausta, jos ne eivät liity tehtävään. Tämän vuoksi osuvuus on alla listatuista ulottuvuuksista tärkein. Yksi osuvan vastauksen piirteistä on selkeys.

Vastauksen eheys liittyy vastauksen rakenteeseen. Rakennetta on elämänskatsomustiedossa totuttu arvioimaan ns. SOLO-mallilla (Structure of the Observed Learning Outcome). Sen roolia elämänskatsomustiedon koevastausten pisteittämisessä on täsmennetty arvioimalla mallin mukaan vastauksen eheyttä ja tuomalla osuvuus ja vakuuttavuus eheyden rinnalle arviointikriteereiksi. Kokelaan taito jäsentää ongelmia ja ratkaisuja käsitteellisesti sekä hänen kykynsä tunnistaa ja arvioida perusteluja ilmenee vastauksen johdonmukaisuutena ja moniulotteisuutena.

Vastauksen vakuuttavuus tarkoittaa elämänskatsomustiedossa monipuolisten ja katsomuksellisesti olennaisten lähtökohtien ja näkökulmien johdonmukaista käsittelyä. Vastauksen tietoperusta on riittävän laaja ja tehtävänannon sitä vaatiessa ajankohtainen. Tosiasiaväittämät, perustellut kannanotot ja pelkät mielipiteet erotetaan selvästi toisistaan, ja esitettyjen väitteiden ja perustelujen välillä on selvä yhteys. Osuvat esimerkit tekevät vastauksesta vakuuttavan.

Hyvä katsomuksellinen ajattelu näkyy käsitteiden ja teorioiden osaamisessa ja käytössä sekä ilmiökentän hallinnassa. Lisäksi asiaan vaikuttavat vastauksen osuvuus, eheys ja vakuuttavuus. Tiedollisen osaamisen tapaan myös arvioinnin muut ulottuvuudet ovat elämänskatsomustiedossa lähes poikkeuksetta osittain päällekkäisiä silloin, kun vastaus täyttää relevanssin minimivaatimukset eli sopii tehtävänantoon. Vastaus voi olla tiedollisesti hyvä, mutta ajattelun esittäminen saattaa olla heikkoa tai toisin päin. Ulottuvuudet eivät kuitenkaan ole täysin riippumattomia toisistaan, koska esitystapa, käsitteiden käyttö ja ilmiökentän hallinta liittyvät yhteen.

Oheinen taulukko voi auttaa elämänskatsomustiedon ylioppilaskirjoitusvastausten arviointia osuvuuden, eheyden ja vakuuttavuuden näkökulmista.

Arvioinnin ulottuvuus	/Pistemäärä 0	25 %	50 %	75 %	100 %
Osuuus	Vastaus ei lainkaan vastaa tehtävään; tehtävä on ymmärretty ratkaisevasti väärin.	Vastaus liittyy osin kysymyksen alaan, mutta on epäselvä, harhaileva tai sivussa asiasta.	Tehtävään vastataan asiaankuuluvasti.	Vastauksessa ilmenee selkeää ymmärrys tehtävänannosta ja sen rajauksesta, ja siinä käsitellään olennaisimmat seikat.	Vastauksessa ilmenee erinomainen ymmärrys tehtävänannosta ja sen rajauksesta, ja siinä käsitellään kattavasti tarpeelliset seikat ja vain ne.
Eheys (SOLO)	Vastaus on hajanainen ja sekava.	Vastauksessa on yksi asiaan selvästi liittyvä seikka. Vastauksen ainekset ovat kuitenkin muuten satunnaisia tai sekavia.	Vastauksessa on useita asiaan kuuluvia seikkoja, mutta niitä ei ole onnistuttu liittämään yhdeksi kokonaisuudeksi. Vastaus jää usein luettelomaiseksi.	Tehtävänantoon kuuluvia näkökulmia on liitetty toisiinsa johdonmukaisesti ja monipuolisesti. Tuloksena on koherentti kokonaisuus, joka vastaa kysymykseen.	Vastauksessa tehtävänantoon liittyvät relevantit aineistoelementit on suhteutettu toisiinsa. Käsitteet ja perustelut muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden, joka vastaa tehtävään liittyviin kysymyksiin ja ottaa tarvittaessa huomioon myös vaihtoehtoisia lähestymistapoja.
Vakuutus	Vastauksessa ei ole perusteluja tai niillä ei ole yhteyttä esitettyihin väitteisiin.	Vastauksessa esitetyt perustelut liittyvät joihinkin väitteisiin, mutta niiden yhteys jää epäselväksi.	Vastausta on perusteltu siten, että lähtökohdat ovat järkeviä ja perustelujen ja johtopäätöksen välillä on selvä yhteys.	Vastauksessa on tarkasteltu useimpia relevantteja perusteluita, niitä on problematisoitu ja eritelty järkevästi ja argumentit on rakennettu oikein.	Relevanttien perustelujen problematisointi ja erittely on osuvaa ja osoittaa omaperäistä oivaltavaa ajattelua tai syvällistä perinteen tuntemusta.

Yhteistyöterveisin

Elämänkatsomustiedon jaos

Lisätietoa:

Ylioppilaskokeen digitalisoiminen: <https://digabi.fi/>

Abitti-järjestelmä: <http://www.abitti.fi/>

Määräykset ja ohjeet <https://www.ylioppilastutkinto.fi/fi/ylioppilastutkinto/yleiset-maaraykset-ja-ohjeet>

Elämänkatsomustiedon esimerkkitehtäviä

<https://digabi.fi/kokeet/esimerkkitehtavat/elamankatsomustieto/>

Elämänkatsomustiedon paperikokeet ja filosofian sähköiset kokeet löytyvät YLEn Abitreeneistä (<https://yle.fi/aihe/abitreenit#section-186245>).